

RECENZJE

P. Filipczak, *Namiestnicy rzymskiej Syrii w czasach przełomu (324–361 n.e.)*, (Byzantina Lodziensia XL), Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2020, ss. 286

Paweł Filipczak jest znanym łódzkim bizantynistą specjalizującym się w historii IV wieku we wschodniej części państwa rzymskiego. Przede wszystkim znany jest z prac dotyczących Antiochii i administracji w IV wieku¹. Jest również Autorem monografii dotyczącej buntów w Bizancjum w IV wieku². Recenzowana praca składa się z pięciu rozdziałów. Pierwsze cztery są poświęcone sześciu osobom: Plutarchowi, Flawiuszowi Dionizjuszowi, Flawiuszowi Antoniuszowi, Hieroklesowi, Teodorowi, oraz Anatoliuszowi z Tyru. Ostatni rozdział dotyczy tych urzędników, o których nie można powiedzieć zbyt dużo. Zasadniczą część pracy poprzedza analiza podziałów administracyjnych Syrii i pozycji namiestników, a kończy podsumowanie.

Tytuł monografii P. Filipczaka mógłby sugerować, że mamy do czynienia z pracą prozopograficzną. Nie do końca jest to jednak prawda. Po pierwsze – łatwo można zauważyć dysproporcję między ilością miejsca poświęconego poszczególnym namiestnikom Syrii Coele za panowania Konstantyna Wielkiego i jego syna Konstancjusza II. Można się domyślać, że jest to związane z dysproporcjami w wiedzy o owych urzędnikach. Po drugie – w części rozdziałów przedstawienie danego namiestnika potraktowane jest dosyć pretekstowo. Szczególnie dobrze to widać w pierwszym rozdziale poświęconym Plutarchowi i spojrzeniu na politykę Konstantyna Wielkiego względem Syrii. W tym rozdziale zdecydowanie dominują rozważania dotyczące pierwszego chrześcijańskiego cesarza (s. 37–92), a sam namiestnik pojawia się jedynie w tle.

Drugi rozdział przeznaczony jest zarówno Flawiuszowi Dionizjuszowi, jak też organizacji synodu w Tyrze w 335 roku. Ze względu na bazę źródłową dominuje w nim ta druga kwestia (s. 93–118). Dzięki temu Autor mógł poruszyć kwestię podejścia cesarza do wyznaczania specjalnych zaufanych urzędników, na których bardziej polegano niż na anonimowych namiestnikach.

Trzeci rozdział poświęcony jest namiestnikom, których kariery przebiegały podobnie, a wspólnym ich elementem było sprawowanie funkcji namiestnika

¹ P. Filipczak, 2010, s. 667–683; 2011a, s. 57–75; 2011b, s. 270–349; 2013, s. 217–223; 2014a, s. 3–51; 2014b, s. 101–124; 2015, s. 253–306.

² Idem, 2009.

Syrii Coele po sprawdzeniu się jako zarządcy Arabii (s. 119–139). Dopiero dwa ostatnie rozdziały bardziej przypominają tradycyjną pracę prozopograficzną. Przedostatni poświęcony jest Anatoliuszowi z Tyru (s. 137–163) oraz kwestii, czy mamy w tym przypadku do czynienia z jedną osobą. W ostatnim rozdziale P. Filipczak przedstawia zbiorczo pozostałych namiestników Syrii Coele. Jego analizy prowadzą do wykluczenia z tej listy zarządców prowincji części osób, którym przypisywano pełnienie tej funkcji. Na przykład Autor sądzi, że nie pełnił jej Gymnasion. Podobnie Honoratus – prawdopodobnie był namiestnikiem diecezji, a nie prowincji, zaś Siderius zapewne był namiestnikiem Fenicji, a nie Syrii Coele.

Recenzowana praca w dużym stopniu jest oparta na listach Libaniosa oraz *Chronographia* Malalasa. W mniejszym stopniu Autor korzystał z *Res Gestae* Ammianusa Marcellinusa, prac autorów kościelnych, źródeł normatywnych. Z jednej strony daje to bogactwo źródeł, z drugiej zaś są one często niezbyt konkretne, a czasami mocno dyskusyjne. Dobrze to pokazuje passus Malalasa dotyczący Plutarcha, w którym nazywał go zarządcą Antiochii. Takie stanowisko oczywiście nie istniało. Prawdopodobnie urzędnik był namiestnikiem Syrii Coele, ale jest to interpretacja źródła, które podaje błędne dane. Także listy Libaniosa były podstawą dla do formułowania nieuzasadnionych wniosków.

W rozważaniach końcowych P. Filipczak analizuje średnią długość sprawowania namiestnictwa w IV wieku (mniej więcej rok), model kariery zarządcy (piastowanie namiestnictwa Arabii i Fenicji przed otrzymaniem godności zarządcy Syrii Coele), pochodzenie urzędników (nie widać korelacji między pochodzeniem geograficznym a sprawowaniem funkcji namiestnika), wyznawaną przez nich religię (połowa z nich to poganie, chrześcijanie to 1/5, w przypadku reszty – nie wiadomo). Praca jest ciekawa, warta lektury. Wzbogaca ona naszą wiedzę dotyczącą zarządzania prowincjami w późnym cesarstwie rzymskim.

Robert Suski*

* Wydział Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu w Białymstoku; e-mail: r.suski@uwb.edu.pl; ORCID iD: 0000-0001-5227-2743

Bibliografia

- Filipczak P., 2009, *Bunty i niepokoje w miastach wczesnego Bizancjum (IV w.n.e.)*, Łódź.
- Idem, 2010, *Julian, prefekt Konstantynopola (491 r.)*, [w:] *Hortus Historiae. Księga pamiątkowa ku czci profesora Józefa Wolskiego w setną rocznicę urodzin*, red. E. Dąbrowa, M. Dzielska, M. Salamon, S. Sprawski, Kraków 2010, s. 667–683.
- Idem, 2011a, *Prefekci Konstantynopola wobec niepokojów społecznych związanych z depozycją Jana Chryzostoma (403–404 r.)*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Historica” 87, s. 57–75.
- Idem, 2011b, *Władze Konstantynopola*, [w:] *Konstantynopol – Nowy Rzym. Miasto i jego mieszkańcy w okresie wczesnobizantyńskim*, red. M. J. Leszka, T. Wolińska, s. 270–349

- Idem, 2013, *The Imperial Administration in Syria during the Reign of Diocletian and Constantine the Great. The Problem of Establishment of the Province Euphratensia*, [w:] *Saint Emperor Constantine and Christianity. Proceedings of International Conference Commemorating the 1700th Anniversary of the Edict of Milan (Niš, Serbia)*, vol. I, ed. D. Bojović, Niš, s. 217–223.
- Idem, 2014a, *Aprovizacja Antiochii nad Orontesem w czasach cesarstwa rzymskiego. Status quaestionis*, [w:] *Dietetyka i sztuka kulinarna antyku i wczesnego Bizancjum (II–VII w.). Część II. Pokarm dla ciała i ducha*, red. M. Kokoszko, s. 3–51.
- Idem, 2014b, *Twarze tłumu, czyli wizerunki przywódców i uczestników buntów miejskich (od IV do początku VII w. n.e.)*, [w:] *W kręgu ikon władzy, ludzi oraz idei świata starożytnego*, red. W. Kaczanowicz, A. Kluczek, Katowice, s. 101–124.
- Idem, 2015, *Antiochia nad Orontesem. Funkcjonowanie miasta i życie jego mieszkańców w IV wieku n.e.*, [w:] *Świat rzymski w IV wieku n.e.*, red. R. Kosiński, P. Filipczak, Kraków, s. 253–306.
- Idem, 2020, *Namiestnicy rzymskiej Syrii w czasach przełomu (324–361 n.e.)*, Łódź.